

PROGRAMY ROLNO-ŚRODOWISKOWE I NATURA 2000 NIE OCHRONIĄ RÓŻNORODNOŚCI GATUNKOWEJ I SIEDLISK WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Piotr Indykiewicz

Katedra Zoologii, Akademia Techniczno-Rolnicza im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy

Wprowadzenie

Idea europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000, przedstawiona w deklaracji Dyrektoriatu Generalnego ds. Środowiska Unii Europejskiej, oparta jest na tradycyjnych metodach ochrony najbardziej wartościowych i najbardziej reprezentatywnych dla kontynentu europejskiego ekosystemów wraz z współtworzącymi je florą i fauną. Istotną wartością Natury 2000 jest fakt wyłaniania ogólnoeuropejskiej sieci obszarów przyrodniczo cennych w metodycznie spójnym procesie waloryzacji, zarówno przestrzeni, jak i znaczenia przyrodniczego poszczególnych gatunków roślin i zwierząt [INDYKIEWICZ 2003].

Jednym z instrumentów wdrażania europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000, a jednocześnie ochrony przyrody krajobrazu rolniczego w Unii Europejskiej są programy rolno-środowiskowe. Ponadto są one jednym z działań w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW), czyli tzw. drugiego filaru Wspólnej Polityki Rolnej i w rezultacie są one realizowane w co siódmym gospodarstwie rolnym Unii, a umowy obejmują ok. 20% użytków rolnych UE [LIRO 2002].

W krajowym programie rozwoju obszarów wiejskich na lata 2004–2006, złożonym przez Polskę do Komisji Europejskiej, przewiduje się wsparcie dla siedmiu pakietów działań rolno-środowiskowych. Są to: rolnictwo zrównoważone (S01), rolnictwo ekologiczne (S02), utrzymanie łąk ekstensywnych (P01), utrzymanie ekstensywnych pastwisk (P02), ochrona gleb i wód (K01), strefy buforowe (K02) i zachowanie lokalnych ras zwierząt gospodarskich (G01). Jak się wydaje, programy rolno-środowiskowe mogą odegrać istotną rolę również jako instrument wdrażania europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000.

Wyniki i dyskusja

Sieć Natura 2000 w województwie kujawsko-pomorskim

W województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w całej Polsce, pierwsze prace nad wytypowaniem obszarów (obszary specjalnej ochrony – OSO i specjalne obszary ochrony – SOO) spełniających kryteria obszarów Natury 2000 rozpoczęto w 2000 r.

Tabela 1; Table 1

Obszary Specjalnej Ochrony i Specjalne Obszary Ochrony województwa kujawsko-pomorskiego według projektów przygotowanych przez poszczególnych autorów (A-F) w latach 2000-2004

Special Protection Areas (SPAs) and Special Areas of Conservation (SACs) in Kujawsko-Pomorskie province according to projects prepared by different authors (A-F) in years 2000-2004

Lp. No	Nazwa obiektu w końcowych oficjalnych dokumentach rządowych (Ministerstwo Środowiska) i w „Shadow List” (NGOs) Name of the site in final governmental documents (Ministry of Environment) and in „Shadow List” (NGOs)	Obszar desygnowany w poszczególnych projektach – autor i rok opublikowania The area designated in subsequent projects – author and year of publication					
		Baranowski 2001 r. (A)	Balakowicz 2002 r. (B)	Mini. Środ. 2002 r. (C)	Min. Środ. 2003 r. (D)	Rząd Polski do Kom. Europejskiej 2004 r. (E)	„Shadow List” 2004 r. (F)
1	Błota Rakutowskie	+	+	+	+	PLB040001	-
2	Bagienna Dolina Drwicy	+	+	+	+	PLB040002	-
3	Dolina Dolnej Wisły	+	+	+	+	PLB040003	SOO
4	Ostoja Nadgoplańska	+	+	+	+	PLB040004	SOO
5	Forty w Toruniu	+	+	+	+	PLH040001	-
6	Ostoja Lidzbarska	+	+	+	+	-	SOO
7	Cytadela Grudziądz	+	+	-	-	-	SOO
8	Zamek Świecie	+	+	-	-	-	SOO
9	Dybowska Dolina Wisły	-	-	+	+	-	SOO
10	Włocławska Dolina Wisły	-	-	+	+	-	SOO
11	Nieszawska Dolina Wisły	-	-	+	+	-	SOO
12	Solecka Dolina Wisły	-	-	+	-	-	SOO
13	Żwirownia w Skokach Dużych	-	-	-	+	-	OSO
14	Jeziora Wdzydzkie	-	-	-	-	-	SOO
15	Cyprianka	-	-	-	-	-	SOO

A wg „Koncepcji sieci Natura 2000 w Polsce. Raport końcowy”; according to „The concept of the Nature 2000 network in Poland. Final report” [BARANOWSKI i in. 2001]

B propozycja Konserwatora Przyrody województwa kujawsko-pomorskiego; proposal of the Nature Conservator of the Kujawsko-Pomorskie province [BALAKOWICZ 2002]

C projekt Ministerstwa Środowiska z dnia 17 grudnia 2002 r.; proposal of the Ministry of the Environment of 17 December 2002

D propozycja Ministerstwa Środowiska przedstawiona na seminarium wojewódzkim 4 marca 2003 r.; proposal of the Ministry of Environment presented by on the Provincial Seminar on 4 March 2003 [BARANOWSKI 2003]

E wersja „Natura 2000” przesłana przez Ministerstwo Środowiska do Komisji Europejskiej – maj 2004 r.; version of the Nature 2000 Network sent by the Ministry of Environment to European Commission – May 2004

F „Shadow List” Natury 2000 przygotowanej przez NGO's [PAWLACZYK i in. 2004]; „Shadow List” of the Nature 2000 prepared by NGO's [PAWLACZYK et al. 2004]

W ciągu następnych dwóch latach pojawiały się kolejne projekty i propozycje struktury oraz granic sieci Natura 2000. Jednak ich autorami były jedynie wojewódzkie organy ochrony przyrody oraz samorządu terytorialnego i Ministerstwo Środowiska (tab. 1). Szczegółowy opis i ocenę poszczególnych projektów sieci Natura 2000 omówiono w kilku wcześniejszych publikacjach INDYKIEWICZA [2003, 2004a, 2004b].

Propozycja Ministerstwa Środowiska przedstawiona w marcu 2003 r. zakładała, że sieć Natura 2000 zostanie utworzona z 22 obszarów (w tym: z 15 SOO i 7 OSO), które zajmowałyby powierzchnię, odpowiednio: 171 i 157 tys. ha (tj. 9,5% i 8,7% pow. województwa) [INDYKIEWICZ 2003]. Jednak ostatecznie (maj 2004 r.) Ministerstwo Środowiska desygnowało do sieci Natura 2000 w województwie kujawsko-pomorskim jedynie cztery obszary specjalnej ochrony (tj.: Błota Rakutowskie, Bagienna Dolina Drwęcy, Dolina Dolnej Wisły i Ostoja Nadgoplańska) oraz jeden specjalny obszar ochrony (tj. Forty w Toruniu), które łącznie zajmują powierzchnię 68,2 tys. ha (tj. 3,79% powierzchni województwa).

Natura 2000 nie chroni najcenniejszych walorów przyrody

O niekompletności rządowej propozycji sieci Natura 2000 (maj 2004 r.) w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego świadczy fakt, że nie zawiera ona co najmniej 13 obszarów spełniających kryteria obszarów Natura 2000 (tab. 2). W przygotowanej przez NGOs „Shadow List” [PAWLACZYK i in. 2004] znalazło się (poza propozycjami rządowymi) dziewięć „dodatkowych” SOO oraz jeden OSO. Ponadto w „Shadow List” znalazły się także dwa SOO, które Ministerstwo Środowiska zgłosiło jako OSO. Wprawdzie większość obszarów zgłoszonych w „Shadow List” była desygnowana do sieci Natura 2000 przez Ministerstwo Środowiska we wcześniejszych propozycjach (np. w marcu 2003 r.), to jednak pojawiły się na Liście zupełnie nowe propozycje obszarów.

Jednym z najcenniejszych elementów przyrody województwa kujawsko-pomorskiego, a nieuwzględnionych w rządowej propozycji sieci Natura 2000, jest Dolina Wisły, a w szczególności jej cztery odcinki, tj.: Włocławska, Nieszawska, Dybowska i Solecka Dolina Wisły (tab. 2). Obszar ten stanowi południowo-wschodnią część Kotliny Toruńskiej, a jednocześnie Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej. Obejmuje on niemal 110 km odcinek Wisły wraz z terenami zalewowymi. O znaczeniu tego obszaru decyduje występowanie: 11 rodzajów siedlisk z I zał. Dyrektywy Siedliskowej (DS), 12 gatunków zwierząt i 3 gatunków roślin z zał. II tej dyrektywy oraz 35 gatunków ptaków z zał. I Dyrektywy Ptasiej (DP). Ponadto występuje tutaj 26 gatunków roślin i zwierząt wymienionych w regionalnych i lokalnych czerwonych listach, 31 gatunków roślin i zwierząt chronionych jest w ramach międzynarodowych konwencji, a 133 gatunki zwierząt i roślin zalicza się do rzadkich w Polsce. W granicach obszaru znajdują się reliktywne stanowiska cennych gatunków kserotermicznych roślin obejmujących gatunki psammo-filne.

W dolnych partiach zboczy między Przyłubiem a Dybowem zachowały się fragmenty wielogatunkowych łągów (*Ficario-Ulmetum minoris*, *Alno-Ulmion*). Częściej występują tu grądy kontynentalne o charakterze zboczowym. Obszar ten jest miejscem łągów wielu rzadkich i zagrożonych wyginięciem w Polsce i Europie Środkowej gatunków ptaków, związanych z dolinami dużych nieuregulowanych rzek.

Tabela 2; Table 2

Porównanie niektórych obiektów, które nie zostały włączone przez Ministerstwo Środowiska do sieci Natura 2000 z województwa kujawsko-pomorskiego jako SOO lub OSO z obszarami włączonymi do tej sieci (11 maja 2004 r.)

Comparison of some sites from the Kujawsko-Pomorskie province not included by the Ministry of Environment to the Nature 2000 network as SPAs or SACs with sites included in the network (11 May 2004)

Nazwa obiektu (SOO/OSO) w oficjalnych dokumentach rządowych i w „Shadow List” oraz w opracowaniach przyrodniczych Site name (SPA/SAC) in final governmental documents (Ministry of Environment) and in the „Shadow List” (NGOs) and in wildlife inventories	Powierzchnia obiektu (tys. ha) lub odcinek rzeki (km) Area of the object (thousand ha) or the river section (km)	Liczba; Number		
		rodzajów siedlisk (załącznik I Dyrektywy Siedliskowej) of habitat types (Annex I of the Habitats Directive)	gatunków zwierząt i roślin (załącznik II Dyrektywy Siedliskowej) of animal species (Annex II of the Habitats Directive)	rezerwatów + parków krajobraz. (gatunków ptaków z zał. I Dyrektywy Ptasiej) of reserves + landscape parks (bird species from Annex II of the Birds Directive)
Obiekty desygnowane do sieci Natura 2000 przez Rząd Polski Sites designated to the Nature 2000 network by Polish Government				
Bagienna Dolina Drwęcy	3,1	10	12	17 + 0
Błota Rakutowskie	36,6 (20,0)	17	12	13 + 1
Ostoja Nadgoplańska	13,7 (10,3)	-	6	7 + 1 (23)
Dolina Dolnej Wisły	34,8	-	16	7 + 1 (45)
Obiekty zgłoszone w „Shadow List” Sites proposed in the „Shadow List”				
Ostoja Lidzbarska	23,7 (9,2)	20	17	7 + 1
Dybowska Dolina Wisły	744,6-755,5	10	12	(23)
Włocławska Dolina Wisły	647,7-704,0	11	3	(47)
Nieszawska Dolina Wisły	706,0-728,5	10	12	(35)
Obiekty spełniające kryteria obszarów Natura 2000 Sites meeting criteria of Nature 2000 network				
Pojezierze Brodnickie	11,5 (11,7)	11	8	10 + 0
Pałuki – Dolina Gąsawki	29,5 (24,6)	17	9	3 + 0

Obecność wielu piaszczystych wysp i płycizn w korycie powoduje, że teren ten stanowi ważne miejsce żerowania i odpoczynku dla ptaków migrujących. W okresie zimowym na obszarze tym odnotowano duże koncentracje awifauny wodno-błotnej, dla której warunkiem przetrwania są duże niezamarzające odcinki rzeki [INDYKIEWICZ 2003].

Nie zostały również desygnowane jako obszary Natura 2000 tak cenne przyrodniczo obszary, jak Pałuki i Pojezierze Brodnickie (tab. 2). Na Pałukach (o pow. 29,5 tys. ha, z tego 24,6 tys. ha w granicach województwa) reprezentowanych jest 17 rodzajów siedlisk wymienianych w zał. I DS (m.in.: grąd środkowo-europejski, kwaśne dąbrowy, świetlista dąbrowa, łągi, żyzne buczyny, murawy napiaskowe i kserotermiczne, torfowiska wysokie, naturalne zbiorniki eutroficzne) oraz 9 gatunków roślin i zwierząt wymienianych w zał. II DS. Natomiast na Pojezierzu Brodnickim (o pow. 16,5 tys. ha, z tego 11,7 tys. ha w obrębie województwa) reprezentowanych jest 11 rodzajów siedlisk wymienianych w zał. I DS. (m.in.: bory i lasy bagienne, jaworzyny na zboczach, łągi, świetlista dąbrowa, torfowiska wysokie i nakredowe, eutroficzne i dystroficzne zbiorniki wodne), 8 gatunków roślin i zwierząt wymienianych w zał. II DS. (m.in.: wydra, kumak nizinny, traszka grzebieniasta, a także obuwik pospolity, lipiennik Loesela, sasanka otwarta, skalnica torfowiskowa).

Z niezrozumiałych powodów nie włączono również do sieci Natura 2000 Borów Tucholskich chociaż ich fragmenty położone w województwie pomorskim zostały za takie obszary uznane. Jest to tym bardziej niezrozumiałe, gdyż Bory Tucholskie zajmują pow. ok. 55 tys. ha (z tego w granicach województwa ok. 22,4%), w których reprezentowanych jest 19 rodzajów siedlisk przyrodniczych wymienianych w zał. I DS (m.in.: bory i lasy bagienne, lasy łąkowe, jaworzyny na zboczach, świetlista dąbrowa, torfowiska wysokie, eutroficzne i dystroficzne zbiorniki wodne), 16 gatunków roślin i zwierząt wymienianych w zał. II DS (m.in.: skójką gruboskorupowa, minog rzeczny i strumieniowy, koza, piskorz, kumak nizinny, wydra i bóbr, a także lipiennik Loesela, obuwik pospolity, skalnica torfowiskowa). Ponadto Bory są miejscem bytowania 171 gatunków ptaków, w tym 135 gatunków łąkowych [INDYKIEWICZ 1998, 2000a, 2000b, 2001] i 15 gatunków kwalifikujących [GROMADZKI 2003].

Programy rolno-środowiskowe

Obecnie realizowane programy rolno-środowiskowe, podobnie jak Natura 2000, nie gwarantują ochrony najcenniejszych elementów przyrody województwa kujawsko-pomorskiego, w tym awifauny łąkowej i przelotnej w Dolinie Noteci. Bezpośrednią przyczyną nieskuteczności ochrony awifauny jest brak podstaw prawnych do ochrony stawów rybnych prowadzących ekstensywną gospodarkę hodowlaną, a zatem sprzyjającą ochronie ptaków [BUKACIŃSKA i in. 1996; INDYKIEWICZ, ZIELIŃSKI 2000; BOCHEŃSKI 1996, 2004].

Jest to tym bardziej istotny problem, gdyż w ostatnich dwóch dekadach odnotowano w Dolinie Dolnej Noteci gwałtowny spadek liczebności populacji łąkowych takich gatunków, jak np.: płaskonos, rycyk, cyranka, czajka, kulik wielki i kszyk (spadek, odpowiednio o: 100%, 95%, 90%, 85%, 70% i 50%), a także łyśka, kropiatka i kilku innych [WYLEGAŁA 2003]. Te niekorzystne zmiany są przede wszystkim konsekwencją zmiany sposobu użytkowania gruntów (zaprzestano m.in. koszenia i wypasu na znacznych obszarach łąk, a nieproduktywne łąki

coraz częściej zamienia się na grunty orne oraz szybkiego zarastania starorzeczy i torfianek w wyniku kilkusezonowego przesuszenia łąk. W takiej sytuacji szczególną rolę dla ptaków odgrywają stawy rybne na których prowadzi się ekstensywną gospodarkę hodowlaną. W całym województwie znajduje się 71 stawów śródpolnych i śródłąkowych o łącznej pow. 194 ha, a szczególnie cenne są kompleksy stawów rybnych w Ostrówku i w Smogulcu – posiadające status ostoi europejskiej [GROMADZKI i in. 1994]. Na stawach tych reprezentowanych jest 11 rodzajów siedlisk wymienianych w zał. I DS oraz 6 gatunków roślin i zwierząt wymienianych w zał. II tejże dyrektywy. Ponadto jest to ostoja dla 4 gatunków kwalifikujących, ważne miejsce lęgowe dla bąka, błotniaka stawowego, zielonki i derkacza. Ponadto są ostoją dla wielu gatunków migrujących, w tym m.in. dla: biegusa zmiennego i czajki [ZIELIŃSKI 1996; GÓRECKI 1997; INDYKIEWICZ 1998].

Niestety programy rolno-środowiskowe ani Sektorowy Program Operacyjny *Rybnictwo i przetwórstwo ryb w latach 2004–2006* nie są wystarczającym instrumentem ochrony tych obszarów, bowiem w ewidencji gruntów stawy rybne uznawane są jako tzw. „inne grunty”, a w konsekwencji ich właścicielom nie przysługują dopłaty obszarowe ani dopłaty krajowego programu rolno-środowiskowego. Sytuacja ta stwarza bardzo realne zagrożenie, że gospodarstwa stawowe gospodarujące w sposób chroniący środowisko mogą w najbliższej perspektywie czasowej zniknąć nie wytrzymując konkurencji rynkowej [BŁASZKOWSKA 2004].

Podsumowanie i wnioski

Sieć Natura 2000 w kształcie proponowanym Komisji Europejskiej przez Departament Ochrony Przyrody Ministerstwa Środowiska nie gwarantuje ochrony najcenniejszych elementów przyrody, m.in. dlatego, że „zaledwie co trzeci z występujących w Polsce gatunków z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej i zaledwie co czwarty występujący w kraju rodzaj siedliska przyrodniczego jest wystarczająco reprezentowany w rządowym projekcie Natura 2000. Dla szesnastu gatunków i trzech typów siedlisk przyrodniczych w projekcie rządowym pominięto całość, albo zdecydowaną większość ich polskich zasobów” [PAWLACZYK i in. 2004]. Tak zatem sieć Natura 2000 w powyższym kształcie nie odzwierciedla faktycznych zasobów różnorodności biologicznej Polski i w związku z tym powinna być sukcesywnie rozwijana. W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego należy w najkrótszej perspektywie czasowej włączać do sieci Natura 2000 następujące obiekty: ok. 110 kilometrowy odcinek Doliny Wisły (pomiędzy Nieszawą a Solcem Kujawskim), Bory Tucholskie w granicach województwa oraz Pojezierze Brodnickie i Pałuki.

Spośród programów rolno-środowiskowych zaledwie dwa mają bezpośrednie zastosowanie dla ochrony siedlisk w dolinach rzecznych – tak ważnych w skali województwa kujawsko-pomorskiego. Są to pakiety P01 i P02. Pierwszy z nich zakłada rekompensaty finansowe dla rolników utrzymujących ekstensywną gospodarkę na łąkach kośnych, a drugi dla gospodarzy utrzymujących ekstensywny wypas bydła na użytkach zielonych. Jednak według CHYLARECKIEGO i KUCHARCZYKA [2004] w praktyce programy rolno-środowiskowe mogą mieć stosunkowo mały zakres wykorzystania dla ochrony dolinowych obszarów Natury 2000. Również realizowany w obecnej formie program rolno-środowiskowy nie gwarantuje och-

rony najcenniejszych walorów przyrodniczych krajobrazu rolniczego, w tym w szczególności stawów rybnych prowadzących gospodarkę ekstensywną.

Ponadto z analizy literatury przedmiotu wynika, że rezygnacja z pakietów ukierunkowanych na ochronę przyrody może spowodować utratę unikalnych zasobów genowych, a ograniczenie możliwości wyboru spośród wielu wariantów działań rolno-środowiskowych i niski poziom stawek dotacji (w szczególności w części motywacyjnej) będą stanowiły bardzo dużą barierę udziału (dobrowolnego) rolników w programie [MACIEJCZAK 2003; METERA i in. 2003; ŚLUBOWSKA 2004]. Należy zatem wspierać inicjatywę Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków zmierzającą do opracowania przez środowiska przyrodników i hodowców oraz wdrożenia przez Ministerstwo Rolnictwa pakietu pomocy finansowej dla tych gospodarstw rybackich, które w swej działalności uwzględniałyby wymagania środowiskowe (głównie ptaków) i pełniłyby funkcje hydrologiczne, klimatyczne i krajobrazowe.

Literatura

BALAKOWICZ M. 2002. *Aktualny stan prac nad koncepcją sieci NATURA 2000 w województwie kujawsko-pomorskim*, w: *Harmonizacji prawa ochrony środowiska ze standardami europejskimi. Bioróżnorodność*. Regionalne Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Przysiek: 49–51.

BARANOWSKI M. 2003. *Sieć ekologiczna NATURA 2000 w Europie, w Polsce i w województwie*, w: *Prezentacja multimedialna na Seminarium Wojewódzkim pn. „Europejska Sieć Ekologiczna NATURA 2000”*, 04 III 2003 – UW w Bydgoszczy.

BARANOWSKI M., ANDRZEJEWSKA M., CIERLIK G., DYDUCH-FALNIOWSKA A., GÓRSKI M. 2001. Projekt PL 9608.01.04. *Koncepcja sieci Natura 2000 w Polsce*. Raport końcowy. Czerwiec 2001. Maszynopis: 197 ss.

BŁASZKOWSKA B. 2004. *Program rolnośrodowiskowy może być szansą dla rybactwa stawowego*. Ptasię Ostoje 8: 44–48.

BOCHEŃSKI Z. 1996. *The effect of fishponds on the regional bird fauna*. Acta Hydrobiol. 37, Suppl. 1: 75–82.

BOCHEŃSKI Z. 2004. *Znaczenie stawów rybnych dla awifauny*. Ptasię Ostoje 8: 20–29.

BUKACIŃSKA M., BUKACIŃSKI D., CYGAN J.P., DOBROWOLSKI K.A., KACZMAREK W. 1996. *The importance of fishponds to waterfowl in Poland*. Acta Hydrobiol. 37, Suppl. 1: 57–70.

CHYLARECKI P., KUCHARCZYK M. 2004. *Przyrodnicze uwarunkowania wdrażania sieci NATURA 2000 na obszarach dolin rzecznych*. Wyd. GWP Polska i WWF Polska: 53 ss.

GÓRECKI D. 1997. *Ptaki wodne i błotne stawów rybnych „Smogulec” w dolinie Noteci*. Praca magisterska. Katedra Zoologii ATR w Bydgoszczy.

GROMADZKI M. 2003. *Obszary Specjalnej Ochrony. Województwo kujawsko-pomorskie*, w: *Prezentacja multimedialna na Seminarium Wojewódzkim pn. „Europejska Sieć Ekologiczna NATURA 2000”*, 04 III 2003 – UW w Bydgoszczy.

GROMADZKI M., DYRCZ A., GŁOWACIŃSKI Z., WIELOCH M. 1994. *Ostoje ptaków w Pol-*

sce. OTOP Gdańsk: 403 ss.

INDYKIEWICZ P. 1998. *Spring and autumn migration of waders in the Noteć River Valley*. The Ring 20(1-2): 35-50.

INDYKIEWICZ P. 2000a. *Stan populacji ptaków drapieżnych Borów Tucholskich w latach 1902-1999*, w: *Zwierzyna drobna jako element bioróżnorodności środowiska przyrodniczego*. S. Kubiak (red.) Oficyna Wyd. WTN LEGA, Włocławek: 233-241.

INDYKIEWICZ P. 2000b. *Liczebność, rozmieszczenie i ochrona ptaków drapieżnych Tucholskiego Parku Krajobrazowego w latach 1980-1999*, w: *Zwierzyna drobna jako element bioróżnorodności środowiska przyrodniczego*. S. Kubiak (red.) Oficyna Wyd. WTN LEGA, Włocławek: 242-251.

INDYKIEWICZ P. 2001. *Awifauna Parku Narodowego „Bory Tucholskie”*, w: *Bory Tucholskie – zasoby i ich ochrona*. K. Gwoździński (red.), Wyd. Uniw. Łódzkiego: 84-105.

INDYKIEWICZ P. 2003. *Europejski system ochrony przyrody Natura 2000 w województwie kujawsko-pomorskim*. Wyd. NICE, Bydgoszcz: 167 ss.

INDYKIEWICZ P. 2004a. *Czy Natura 2000 ochroni europejskie walory przyrodnicze? Studium sytuacji województwa kujawsko-pomorskiego*, w: *Problemy organizacji i funkcjonowania systemu ostoji siedliskowych Natura 2000 w Polsce*. Zesz. Nauk. Kom. „Człowiek i Środowisko” PAN 38: 159-166.

INDYKIEWICZ P. 2004b. *Natura 2000 – niewykorzystana szansa czy niespełnione nadzieje przyrodników województwa kujawsko-pomorskiego*, w: *Człowiek i środowisko*. M. Wojtasiak (red.). Stow. Ekolog. Barcin: 75-90.

INDYKIEWICZ P., ZIELIŃSKI J. 2000. *Ochrona ptaków a gospodarka hodowlana na stawach rybnych*. Przegląd Rybacki 6(55): 16-21.

LIRO A. 2002. *Programy rolnośrodowiskowe – instrument ekologizacji gospodarki rolnej*. Wyd. IUCN i WWF, Warszawa: 39 ss.

MACIEJCZAK M. 2003. *Analiza projektów programu rolnośrodowiskowego w Polsce*. Wyd. WWF Polska, Warszawa: 24 ss.

METERA D., KARACZUN Z.M., SZYMAŃSKI B. 2003. *Wdrażanie programów rolno-środowiskowych w Polsce*. Wyd. Polski Klub Ekologiczny: 25 ss.

PAWLACZYK P., KEPEL A., JAROS R., DZIĘCIOŁOWSKI R., WYLEGAŁA P., SZUBERT A., SIDŁO P.O. 2004. *Propozycja optymalnej sieci obszarów Natura 2000 w Polsce – „Shadow List”*. Wyd. WWF Polska, Warszawa: 149 ss.

ŚLUBOWSKA A. 2004. *Doświadczenia krajów UE w zarządzaniu obszarami NATURA 2000 w dolinach rzecznych*. Wyd. GWP Polska i WWF Polska: 34 ss.

WYLEGAŁA P. 2003. *Zmiany liczebności wybranych gatunków ptaków w dolinie Dolnej Noteci na odcinku Ujście-Wieleń w latach 1980-2003*. Not. Orn. 44(3): 187-194.

ZIELIŃSKI J. 1996. *Ptaki wodne i błotne stawów rybnych w Ostrówku*. Praca magisterska. Katedra Zoologii, ATR w Bydgoszczy.

Słowa kluczowe: Natura 2000, programy rolno-środowiskowe, województwo kujawsko-pomorskie

Streszczenie

Najcenniejsze wartości przyrodnicze województwa kujawsko-pomorskiego nie będą w najbliższej perspektywie czasowej chronione w ramach sieci Natura 2000 bowiem Ministerstwo Środowiska desygnowało do niej jedynie pięć obszarów, które łącznie zajmować będą ok. 3,8% powierzchni województwa. Nie znalazło się w ministerialnej propozycji kilkanaście obszarów spełniających kryteria obszarów Natury 2000, a wśród nich: 110 km odcinek Doliny Wisły, Pałuki, Pojezierze Brodnickie i Bory Tucholskie.

Również programy rolno-środowiskowe ani Sektorowy Program Operacyjny *Rybnictwo i przetwórstwo ryb w latach 2004–2006* nie są wystarczającym instrumentem ochrony awifauny lęgowej i przelotnej w Dolinie Noteci, będącej europejskim korytarzem ekologicznym.

AGRO-ENVIRONMENTAL PROGRAMMES AND THE NATURE 2000 WILL NOT PROTECT THE SPECIES AND HABITAT BIODIVERSITY OF THE KUJAWSKO-POMORSKIE PROVINCE

Piotr Indykiewicz
Department of Zoology,
University of Technology and Agriculture, Bydgoszcz

Key words: Nature 2000, agro-environmental programmes, Kujawsko-Pomorskie province

Summary

The greatest wildlife values of Kujawsko-Pomorskie province will not be protected in the nearest future within the Nature 2000 network because the Ministry of Environment designated only 5 sites, which jointly will cover ca 3.8% of the province area. In this proposal of the Ministry over ten sites meeting the criteria of the Natura 2000 sites were omitted, including e.g.: 110 km section of Vistula river valley, Pałuki, Brodnica Lake District and Tuchola Forest.

Neither agro-environmental programmes nor Sector Operational Programme *Fishing and fish processing in years 2004–2006* are sufficient measures to protect the breeding and migratory avifauna in Noteć river valley, being an European ecological corridor.

Dr inż. Piotr **Indykiewicz**
Katedra Zoologii
Akademia Techniczno-Rolnicza im. J.J. Śniadeckich
ul. Ks. A. Kordeckiego 20
85-225 BYDGOSZCZ
e-mail: passer@atr.bydgoszcz.pl